

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΘΙΚΗ
ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

(με τις αιώνιες αξίες και σε σύζευξη με τη σκέψη)

Οι φαντασιώσεις και τα ψέματα του ανθρώπου χωρίς αυτογνωσία

(Επιλογή και σχηματισμός μεγάλης περίληψης)

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή και μετάδοση του παρόντος βιβλίου, κατά παράφραση ή διασκευή με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, φωτογραφικό κ.λ.π.) σύμφωνα με τους Ευρωπαϊκούς Νόμους και τους Διεθνείς Κανονισμούς, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του δημιουργού/δικαιούχου. Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κ.λ.π. (Ν. 100/1975, 2121/1993 και λοιποί εν γένει κανόνες Διεθνούς Δικαίου).

All Rights Reserved

© Copyright: Κωνσταντίνος Γ. Νικολουδάκης

18541 Πειραιάς

E-mail: filosofiagr@yahoo.gr, info@kosmologia.gr

Τηλ.: +30 210 4811373 Κιν. +30 6932 77 33 73

Web site : <http://www.kosmologia.gr>

"Από παιδί και από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια"

"Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει"

Λαϊκές ελληνικές ρήσεις

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΟΥ!

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ που θεμελιώνουν την Ηθική με εσωτερικές αξίες, ενοποιημένη με τη λογική και την κοσμολογία και επιβάλουν ανατροπές στην κοινωνική και πολιτική ζωή παγκοσμίως. Τις πιο σημαντικές απόψεις, μπορούμε να τις συγχωνεύσουμε σε τρεις-τέσσερις ευρείες ομάδες, τις οποίες υποδιαιρούμε σε περισσότερα μέρη για διευκόλυνση της ανάγνωσης και της κατανόησης ενός μεγάλου αριθμού σελίδων.

>>>► Για τη συνέπεια στη σκέψη, τη διαχείριση και την αξιοπιστία της γνώσης. Η θεμελιακή διαφορά της σκέψης από τη γνώση. Η πιο στενή σχέση μεταξύ ψυχής, συμπεριφοράς και νόησης. (Μέρος πρώτο).

>>>► Η πλάνη, η άγνοια, οι ανακρίβειες και τα κενά στη σκέψη, η βεβαιότητα και η αμφιβολία συνδέονται διαρκώς με ψυχολογικές αντιδράσεις και με τη συμπεριφορά, στο άτομο και ομαδικά. Ο σταθερός ρόλος της σκέψης και της ηθικής (με τις πνευματικές και αιώνιες αξίες) για τις ανθρώπινες σχέσεις και για την προσωπικότητα. Οι πρώτες σκέψεις και παρατηρήσεις για την (πνευματική) ηθική πριν από την έρευνα του φυσικού κόσμου. (Μέρος δεύτερο).

>>>► Σκέψεις και παρατηρήσεις για την (πνευματική) ηθική μετά από την έρευνα του φυσικού κόσμου. Η πνευματική ηθική έτσι αποδεικνύεται παγκόσμια και μπορεί να προσδιοριστεί με το επίθετο «κοσμολογική» ηθική. Για τον προορισμό και το νόημα της ζωής. Αποδεικνύεται ότι οι φυσικοί νόμοι (ρυθμιστικές σχέσεις) που ρυθμίζουν εξωτερικά τα φαινόμενα και διατηρούν τον κόσμο επιβάλλονται με άμεσο/εσωτερικό τρόπο από την ύπαρξη του συνόλου του κόσμου και όχι από την περιστασιακή σύνδεση των μερών. (Μέρος τρίτο).

>>>► Η σχέση της παγκόσμιας Ηθικής (με πνευματικές αξίες) με τη δικαιοσύνη, με τις πολιτικές επιστήμες και με την οργάνωση της κοινωνίας. Οι πνευματικές αδυναμίες συνολικά, η έλλειψη των ηθικών αξιών και η υλιστική άποψη για τον κόσμο γίνονται πιο φανερά όταν οι άνθρωποι συνεργάζονται, γίνονται μέλη μιας ομάδας, υποκινητές και υποστηρικτές και τελικά από τις συνέπειες στην οργάνωση της κοινωνίας. (Μέρος τέταρτο).

<•> Η ΑΔΙΚΙΑ ΣΥΝΤΗΡΕΙΤΑΙ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΜΕΝΩΝ ΑΠΑΤΕΩΝΩΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΖΕΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ

Μάλλον **θα ήταν άδικο και παράλογο να μην αποδίδεται δικαιοσύνη με κανέναν άλλο τρόπο**, τη στιγμή που ξεφεύγουν πολλές αδικίες και παρανομίες στην καθημερινή ζωή με όλες τις λεπτομέρειές της και όταν οι καθημερινές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων είναι διαρκώς διαταραγμένες από την αλήτικη συμπεριφορά τους. Αν ορισμένες πράξεις δεν θεωρούνται αρκετές ή άξιες λόγου για να ποινικοποιηθούν ή για να τις ερευνά η αστυνομία, αυτό δεν ερμηνεύεται έτσι... όπως πιστεύουμε από αφέλεια. Ερμηνεύεται από την κοινή εκτίμηση ότι η συμπεριφορά όλων των ανθρώπων είναι αναπόφευκτα προβληματική, προκλητική, επιθετική και άδικη, πολλές φορές μέσα στην ημέρα. Αφού ο φυσιολογικός άνθρωπος είναι ένα πνευματικό και ψυχολογικό τέρας δεν μπορούμε να απαγορεύσουμε την ανθρώπινη ζωή ή να τους κλείσουμε όλους στη φυλακή. Αυτή τη δικαιοσύνη την αφήνουμε στο Θεό, έτσι όπως και πολλές απλές αλήθειες τις οποίες αποφεύγουμε να σκεφτούμε. Για παράδειγμα με τη λέξη "ενόχληση" δεν είναι εύκολο να οριστεί με ακρίβεια πού, πότε και πώς αρχίζει η ενόχληση και ακόμα πιο δύσκολο είναι να εντοπίζεται, να αποδεικνύεται και να καταγγέλλεται. Δεν αναμένουμε να λύσουμε το κάθε πρόβλημα "ενόχλησης" με την αστυνομία και μέσα στις αίθουσες των δικαστηρίων. Ορίστε ένα ακόμα παράδειγμα για το πρωταγωνιστικό ρόλο της ηθικής με λογική σκέψη, σε αντίθεση με την ανεπάρκεια της δημόσιας δικαιοσύνης. Έτσι μας προφυλάσσει ευρύτερα η ηθική από έναν αφάνταστο αριθμό προβλημάτων και δεν αφήνει να δημιουργηθούν προβλήματα από την ανοησία και τις φαντασιώσεις, που εκφράζονται με τη φωνή και με την εξωτερική συμπεριφορά μας. Όπως έχουμε διαφωτιστεί γενικά από την αξεχώριστη σχέση της ζωής με τη σκέψη και με τις πληροφορίες, και ειδικότερα από τη σχέση της δράσης και της αντίδρασης με τις φαντασιώσεις, η δυστυχία εύκολα μπορεί να επέλθει στην ανθρώπινη ζωή, χωρίς τα πιο φανερά και ακραία αδικήματα. Πέρα από τα πιο φανερά αδικήματα, τα οποία οι άνθρωποι έχουν αντιληφθεί και απαγορεύσει από τις πρώτες σχέσεις τους συνεργασίας (όπως δολοφονία, σωματική βία, κλοπή κλπ), τα οποία αφήνουν και ορατά σημάδια για πολύ καιρό και αποδεικνύονται πιο εύκολα, μέσα στην πολιτισμένη κοινωνία η ανθρώπινη ζωή σε καιρό ειρήνης μπορεί να συνθλιβεί χωρίς ελπίδα. Η ζωή μπορεί να γίνει βασανιστική, χωρίς κανένα ενδιαφέρον και με μια μόνιμη αντίδραση σε καταπιεστικές συνθήκες, που προκαλούν κατάθλιψη μέχρι οργή και ασυγκράτητη συμπεριφορά, που ζημιώνει και τον ίδιο το θύτη. Αυτή η λεπτή παρατήρηση για την αφανή αδικία στη ζωή και την εσωτερική

δυστυχία της -έτσι όπως γίνεται αυτή η παρατήρηση με ένα καλλιεργημένο πνεύμα και μέσα από μια ηθική προσέγγιση-, φυσικά δεν έχει εκτιμηθεί με την ανάλογη σημασία για τη νομοθεσία και για την απόδοση της δικαιοσύνης.

Είναι φυσικό, κανένας να μην αρκείται και να μη βασίζεται πάντοτε στον κοινά αναγνωρισμένο τρόπο (θεσμοθετημένη) απόδοση της δικαιοσύνης, ιδιαίτερα όταν ο δικαστικός τρόπος δεν είναι δίκαιος για να προσφύγουν όλοι οι άνθρωποι. Ανέκαθεν υπάρχουν φυσικές δυσκολίες για να εντοπιστούν όλες οι περιπτώσεις αδικίας και για ν' αποδοθεί η δικαιοσύνη μόνο μέσα στα (δημόσια) δικαστήρια, με βάση τους νόμους και τον ποινικό κώδικα. Η αδυναμία αγγίζει τα όρια της μαζικής αδικίας και της περιφρόνησης, όταν τα κράτη και οι κοινωνίες έχουν οργανωθεί με τρελές απαιτήσεις, παράλογες υποχρεώσεις, με προτεραιότητα να εξυπηρετηθούν μερικοί χρηματοδότες ή μια ομάδα εκλεκτών και με τις φαντασιώσεις μιας πλειοψηφίας. Μερικές χιλιάδες χρόνια μετά από τις πρώτες οργανωμένες κοινωνίες εδώ στη Γη, η εμπειρία προκαλεί θεωρητικό προβληματισμό για την αδυναμία τους να ισορροπήσουν και να εξασφαλίσουν την ειρήνη, την ομαλή συνεργασία, τον αμοιβαίο σεβασμό, την κατανόηση και τη φιλειρηνική επίλυση των διαφορών τους. Αντιθέτως, οι λόγοι για την παραβίαση και την αμφισβήτηση των νόμων έχουν πληθύνει, η ανάγκη επιβολής ποινής παραμένει και οι άγριες ορμές δεν έχουν υποταχθεί στη λογική. Το "hardware" έγινε πιο πολύπλοκο, οι ταχύτητες και οι επιδόσεις αυξήθηκαν, αλλά το "software" επίσης γίνεται πιο εξαντλητικό και το σύστημα ακόμα "κολλάει" και τρελαίνεται. Η αδυναμία δεν περιορίζεται μόνο στον κεντρικό επεξεργαστή...

Τι γίνεται, λοιπόν, με τις περιπτώσεις που η αδικία γίνεται χωρίς φανερό τρόπο ή με τη συμβολή χιλιάδων ανθρώπων και όχι από λίγους ξεχωριστούς υπαίτιους, όπως λ.χ. με την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος ή στη διάρκεια μιας κοινωνικής αναταραχής ή ενός πολέμου; Αν κανένας συγκεκριμένα δεν ευθύνεται για το δηλητηριασμένο αέρα που αναπνέω, δικαιούμαι να βλασφημήσω γενικά την κοινωνία και να αντιδράσω με αποδέκτη κανέναν συγκεκριμένα; Τι γίνεται όταν οι υπαίτιοι συνεργάζονται με την αποδεκτή εξουσία μίας χώρας ή όταν την επηρεάζουν και μπορούν να την αποσταθεροποιήσουν ή να προκαλέσουν κοινωνική αναταραχή και πολιτικές συγκρούσεις (φυγή κεφαλαίων, κλείσιμο επιχειρήσεων, διακοπή χρηματοδότησης, τροφοδοσίας ή συνεργασίας, κ.α.); Πολλές άδικες πράξεις και παρανομίες δεν γίνονται ποτέ γνωστές ή τουλάχιστον όταν πρέπει και μπορούν να εκδικαστούν. Σκόπιμα ή από αδυναμία δεν τιμωρούνται, ενώ πολλές άλλες δεν τιμωρούνται αρκετά ή τιμωρούνται αυστηρότερα με αβάσιμα καθορισμένες ποινές και από αδυναμία διασφάλισης της ποινής. Δεν είναι αδικία να αποδίδεται η δικαιοσύνη μετά από απελπιστικά χρονικά διαστήματα, με μεγάλα έξοδα, με χάσιμο

πολύτιμου χρόνου, με αλλαγή των προγραμματισμών μας, με προφυλακίσεις και με αφάνταστες άλλες συνέπειες στη ζωή μας; Πόσοι δεν έχουν πράξει σε κάποια στιγμή της ζωής τους μία μικρή παρανομία, σκόπιμα ή όχι, που θα μπορούσε να θεωρηθεί αντίθετη προς τους νόμους; Πόσοι θα μπορούσαν να βγουν «καθαροί» μετά από μία κακόπιστη προσπάθεια να τους βρουν ενοχοποιητικά στοιχεία; Σε άλλες περιστάσεις, με διαφορετική τύχη θα είχαμε εκτεθεί στο κοινωνικό περιβάλλον μας έως και τιμωρηθεί με απίστευτα σκληρή ποινή. Το καλύτερο και πιο ήσυχο παιδί, μετά από μερικές δεκαετίες και ιδιαίτερα μέσα σε κοινωνία με πολλές ενοχλήσεις και απειλές, είναι μάλλον απίθανο να μην έχει αφήσει ένα ίχνος παραβατικής συμπεριφοράς ή να έχει αποφύγει μερικές στιγμές αλητείας. Όταν κάποιος αγνοεί τη ζωή ενός ανθρώπου, τότε η αποκάλυψη μιας κακής στιγμής είναι αρκετή για να εξαφανίσει όλα τα καλά του και για να στιγματιστεί αυτός άδικα.

(...)

Ο λαβύρινθος των νόμων και η πολυπλοκότητα των ανθρώπινων σχέσεων στις νεότερες κοινωνίες κάνουν πιο δυνατό από ποτέ τον κίνδυνο να παρανομήσουμε και να καταδικαστούμε. Εμείς ως άτομα, αλλά έτσι εύκολα και μια μεγάλη ομάδα ανθρώπων. Για πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες δεν είναι κακές από ηθική σκοπιά ή είναι αδιάφορες, ή από μια σχέση φιλίας και συνεργασίας με πρόσωπα που παραβιάζουν φανερά και διαπιστωμένα κάποιο νόμο και μετά από μεροληπτική παραγγελία για εξονυχιστικό έλεγχο (π.χ. κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας, από απροσεξία ή από μια αναληθή μαρτυρία). Υπάρχουν φυλακισμένοι άνθρωποι για πράξεις οι οποίες δε συνδέονται πάντοτε με διεφθαρμένο εσωτερικό κόσμο, συχνά από κακή τύχη (λ.χ. χρεοκοπία), πραγματικά μετανιωμένοι και για τις αντιδραστικές απόψεις τους (ιδιαίτερα στις αντιδημοκρατικές χώρες). Αλλά και έξω από τη φυλακή, οι άνθρωποι πάλι ενδέχεται να τιμωρούνται σκληρά, με πολλά εμπόδια για την κοινωνική ζωή τους. Αντιθέτως, αναρίθμητοι διεφθαρμένοι και κακοποιοί, με την οικονομική τους ισχύ, τα αξιώματα, με τις γνωριμίες και την τύχη τους βρίσκονται έξω από τις φυλακές, οι περισσότεροι με την αυταπάτη ότι είναι καλύτεροι από τους πρώτους. Ο άρρωστος ναρκομανής στο δρόμο, το χειρότερο που μπορεί να κάνει είναι να μαχαιρώσει έναν περαστικό, αν προλάβει και αν βρει τη δύναμη. Ένα πρόσωπο περιποιημένο και με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, σε υπεύθυνη θέση, το χειρότερο που μπορεί να κάνει είναι να γίνει ηθικός αυτουργός για μαζικές δολοφονίες, για διακίνηση πολλών τόνων ναρκωτικών και όπλων κλπ. και κατ' εξακολούθηση για πολλά χρόνια, χωρίς να το μάθουμε ποτέ και εμείς οι ανυποψίαστοι από την καλοσύνη μας, να τον ευχαριστούμε για κάποια προσφορά του! Διότι μη ξεχνάμε, εκτός από τις πιο φανερές περιπτώσεις αδικίας, με την εικόνα της δυστυχίας και των πληγωμέ-

νων ανθρώπων (από τα λάθη και την επιθετική συμπεριφορά των άλλων ή από κακή τύχη), στο άλλο άκρο βρίσκονται άνθρωποι αδίστακτοι, ανάλγητοι και κακούργοι, που απολαμβάνουν πλεονεκτήματα, έστω και για περιορισμένο χρόνο.

(...)

Σχεδόν όλοι θα συμφωνήσουν, ότι η εξαπάτηση, η κλοπή, η εκμετάλλευση της άγνοιας, ο εξαναγκασμός ενός άλλου ανθρώπου χωρίς τη δική του θέληση, η δολοφονία και τα βασανιστήρια δεν αποτελούν γνωρίσματα μιας πολιτισμένης κοινωνίας. Αυτές οι συμπεριφορές συγκρούονται με τις αρχές και τον προορισμό του Δικαίου και δεν ευνοούν τη δημιουργική συνεργασία και την κοινωνική ειρήνη. Σχεδόν κανένας δεν θα υποστηρίξει το αντίθετο και αν το κάνει, τότε πιθανόν θα βρεθεί απομονωμένος και κάπως θα καταδικαστεί. Όσοι θα μπορούσαν να σκεφτούν έτσι παρανοϊκά και αναίσθητα εμποδίζονται και αποθαρρύνονται από την κοινή γνώμη και με τους νόμους του κράτους. Ωστόσο, οι αποθαρρυντικοί νόμοι και ο κίνδυνος της απομόνωσης δεν σταμάτησαν ακόμα τους πιο πολλούς ανθρώπους, που θα ήθελαν σε περισσότερες περιπτώσεις να δράσουν έτσι καταστρεπτικά και άδικα για τους διπλανούς τους. Ακόμα, δεν εξαφάνισαν από το ανθρώπινο πνεύμα τις σκέψεις για τέτοιες ιδιοτελείς, άδικες και παράνομες πράξεις, ούτε οι κοινωνικές συνθήκες περιόρισαν τέτοιες σκέψεις στη λογοτεχνική εκμετάλλευση και στη φαντασία αποκλειστικά τρελών ανθρώπων. Και σχεδόν όλοι μπορεί να κοιταχτούν στα μάτια μεταξύ τους, έτσι όπως λένε ότι έκαναν οι *μαθητές του Χριστού* όταν άκουσαν ότι ένας από αυτούς θα είναι ο προδότης, και θα μας απαντήσουν: κανένας δεν επιθυμεί να βλάψει το διπλανό του. Αυτή είναι η απάντηση που δίνουν όταν βρίσκονται σε στιγμές ηρεμίας και όταν η καθημερινή ζωή περνάει όπως έχει προγραμματιστεί και χωρίς εμπόδια. Δηλαδή είναι η μισή αλήθεια. Φαντάζονται ακόμα, ότι για να πράξει κάποιος έτσι παρανοϊκά και εγκληματικά πρέπει να είναι τρελός ή να έχει μίσος και κακία. Αυτές όμως οι συμπεριφορές από τρέλα και μίσος αποτελούν το πιο μικρό αριθμό των περιπτώσεων αδικίας. Από την άλλη πλευρά, σχεδόν όλοι οι άνθρωποι φυσιολογικά επιθυμούν να διευκολύνουν τη δική τους ζωή. Αυτή είναι η απλή λογική με την οποία κάποιος καταλήγουν να γίνονται αδίστακτοι κακοποιοί, ή φανερά και με επίγνωση καταπατούν τους νόμους. Με την ίδια μεροληπτική λογική, οι περισσότεροι άνθρωποι επιτυγχάνουν να γίνουν αδίστακτοι κακοποιοί σε συμφωνία με τον νόμο και συγκαλυμμένα! Γι' αυτό οι νόμοι δεν περιορίζονται σε αυτές τις πιο φανερές και αναμφίβολες συμπεριφορές, που σχεδόν όλοι θα καταδικάζαμε και θα συμφωνούσαμε ότι είναι αποκρουστικές. **Οι άνθρωποι επινοούν νέους τρόπους για να διευκολύνουν τη ζωή τους, χωρίς να χρειαστεί να σκοτώσουν ή να κλέψουν** (με τον πιο απλό, γρήγορο και

φανερό τρόπο). Και όπως ήδη έχουμε παρατηρήσει, γι' αυτή τη διευκόλυνση στη καθημερινή ζωή και με τις προσδοκίες του υλιστικού τρόπου ζωής, το εκπαιδευτικό σύστημα στο ανώτερο επίπεδο εξυπηρετεί τη διαφθορά και τη νόμιμη αδικία. Επομένως, εκτός από τις ελλείψεις στους νόμους και από τις δυσκολίες για την εφαρμογή αυτών, οι νόμοι χρησιμοποιούνται για την κακοποιό δράση. Αντί αυτοί να την εμποδίζουν **έχει γίνει αντιθέτως, η ανήθικη και απολίτιστη δράση και η εχθρική συμπεριφορά των ανθρώπων να προσαρμόζεται με αυτούς τους όρους και τους νόμους της υλιστικής κοινωνίας**. Δηλαδή, οι άνθρωποι αντί να στρέφονται απ' ευθείας στο διπλανό τους για να τον απομακρύνουν, για να τον εκμεταλλευτούν ή για να το χτυπήσουν, έχουν μεταμορφωθεί σε σεβαστούς κυρίους και κυρίες, με τη λογική να μην παραβιάζουν το νόμο. Ιδιαίτερα, όταν μπορούν να στοχεύσουν στην ίδια διευκόλυνση για τη ζωή τους, με πολλούς άλλους έξυπνους ή και διασκεδαστικούς τρόπους, τότε γιατί να εμποδίσουν αυτοί οι ίδιοι τη ζωή τους με τις συνέπειες των απαγορευτικών νόμων; Όταν λ.χ. κλέβεις με την κάλυψη των νόμων (πουλώνοντας λ.χ. ένα αμφίβολο προϊόν ή μια ευρεσιτεχνία), ή όταν δεσμεύεις με όρους και υπογραφές τον απληροφόρητο και ανυποψίαστο πελάτη, τότε το πρόβλημα δεν το έχεις εσύ που κλέβεις αλλά προκαλείται σε κάποιους άλλους. Και αυτοί οι οποίοι είναι θύματα της κλοπής ή της νομικής δέσμευσης ενδέχεται να μην το αντιλαμβάνονται και δεν αντιδρούν ή το αντιλαμβάνονται καθυστερημένα! Δηλαδή, στην πολιτισμένη κοινωνία με το νόμο της ζούγκλας, **ακόμα και το θύμα χρειάζεται να είναι καλά ενημερωμένο, να έχει ανώτερη εκπαίδευση, να σκέφτεται και να γράφει και να μπορεί να ακουστεί η φωνή του**. Διαφορετικά αυτό γίνεται μαπαλίτσα μεταξύ των υπηρεσιών και πελάτη των ψυχολόγων και των δικηγόρων.

Η ζωή μερικών ανθρώπων που συμβιώνουν μπορεί να γίνει άσχημη, με φόβο, νευρικότητα, μελαγχολία και λογομαχία και έτσι άσχημα να περνούν οι ώρες επί χρόνια και με τις παρενέργειες αυτής της κακής συμβίωσης σε κάθε άλλη προσπάθειά τους. Δεν έχει σκοτώσει βιολογικά ο ένας τον άλλο, δεν βιαιοπραγούν επώδυνα, δεν κλέβουν ο ένας τον άλλο. Αντιθέτως μπορεί να προσπαθούν εγωιστικά να αποδείξουν το αντίθετο και περισσότερο πληγώνονται με απειλές και φανερώνοντας ο ένας τα λάθη και τις αδυναμίες του άλλου. Οι ώρες κυλούν καθημερινά χωρίς κάποια ξεχωριστή στιγμή, αφού μια τέτοια στιγμή έχθρας που θα τραβούσε την προσοχή των άλλων, για εκείνους που συμβιώνουν επαναλαμβάνεται συχνά. Πώς να μεταφέρεις με λέξεις αυτή τη δυστυχία και τη μαυρίλα της ζωής που συνεχίζεται επί χρόνια, χωρίς να είσαι λογοτέχνης; Με τα λόγια δεν θα ακούσουμε κάτι ακραίο όπως είναι τα σωματικά βασανιστήρια σε αιχμαλώτους ή μια δολοφονία. Θα ακούσουμε την περιγραφή μιας κακής συμβίωσης, με εξευτελιστικές εκφράσεις, με

απειλές, με αντιφάσεις, ασυνεννοησία και από τις δύο πλευρές. Όμως, αυτή η άσχημη συμβίωση σκοτώνει τον άνθρωπο ψυχολογικά και πνευματικά και ίσως το μεταμορφώνουν σε ένα ζόμπι. Τέτοια μπορεί είναι η συμβίωση και η συνεργασία των ανθρώπων ιδιαίτερα μέσα στις πιο μεγάλες πόλεις, τόσο με την αδυναμία εφαρμογής των νόμων όσο και με τις διευκολύνσεις αυτών.

(...)

Η νομιμότητα συντηρεί δράσεις και συνεργασίες χωρίς καμία ηθική, οι οποίες όχι μόνο δεν υπολογίζουν την αδικία απέναντι σε ανθρώπινες ζωές, αλλά αντιθέτως: αυτές οι δράσεις και οι συνεργασίες εξυπηρετούνται όταν η αδικία συγκαλύπτεται και όταν γίνεται εκμετάλλευση των ανθρώπινων αδυναμιών στην κοινωνική ζωή. Σεβασμός των νόμων και τυφλή υπακοή σημαίνει και συμβιβασμός με τις ελλείψεις και με τις αντιφάσεις τους, ανοχή στη μεροληπτική εφαρμογή τους και απαλλαγή από την ηθική ευθύνη όσων κερδίζουν χρήματα από τις νομικές και δικαστικές υποθέσεις. Ευτυχώς, που μερικοί νόμοι δεν εφαρμόζονται πάντα και μερικές φορές το ίδιο το κράτος γίνεται πιο χαλαρό και ανεκτικό! Όσο η επιβίωση για πολλούς ανθρώπους εξαρτάται από την οριακή αμοιβή της εργασίας και από την εξαναγκαστική επιλογή μιας τυχαίας εργασίας και αυτοί οι άνθρωποι δεν είχαν την ευνοϊκή τύχη να κληρονομήσουν ή να κερδίσουν περιουσία, με τέτοια οικονομική ανισότητα **πλεονεκτούν για την εφαρμογή δολοφονικής βίας όσοι μπορούν να προσφέρουν χρηματική αμοιβή** ή άλλες υπηρεσίες ανάλογης αξίας. Διότι αυτοί μπορούν να εφαρμόζουν βία και να γίνονται ηθικοί αυτουργοί σύμφωνα με τους νόμους, με μεθόδους και κοινωνικές πιέσεις οι οποίες δύσκολα διαπιστώνονται ή δεν μπορούν να απαγορευτούν! Για παράδειγμα, όταν ο εργοδότης εξαντλεί σωματικά και ψυχολογικά έναν εργαζόμενο για να τον εξαναγκάσει να παραιτηθεί ή προνοητικά από την αρχή της πρόσληψης, για να μην παραμείνει επί πολύ καιρό αυτός στην εργασία. Όταν έχεις υπογράψει τα φιλά γράμματα για ένα δάνειο ή για μια απαραίτητη υπηρεσία, όπως η τηλεφωνική επικοινωνία και έπειτα κινδυνεύεις να χάσεις όλη την περιουσία. Αλλά και η νομική προσπάθεια για να αποτραπούν και να απαγορευτούν τέτοιες αφανείς δράσεις, που εμποδίζουν ή καταστρέφουν ζωές και θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν επικίνδυνες, είναι πιο δύσκολη από μαθηματικό πρόβλημα. Γι' αυτό, η γνωστική αδυναμία χρησιμοποιείται για να γίνονται οι νόμοι ελαστικοί, να εφαρμόζονται μεροληπτικά και η εξαπάτηση να γίνεται τέχνη.

(...)

Με τις τεχνικές διευκολύνσεις στη διοίκηση των κρατών και ιδιαίτερα για

την παρακολούθηση των πολιτών και με την εύκολη δημοσιοποίηση, ο ρόλος του φυσικού αυτουργού για τα μαζικά εγκλήματα αποθαρρύνθηκε. Όσοι αγωνίζονται για να επιβάλουν τις απόψεις τους και για να προστατέψουν τα πλεονεκτήματά τους ή πιο επιθετικά για να εξουδετερώσουν τους ανταγωνιστές τους, αυτοί επιλέγουν έξυπνα το ρόλο του ηθικού αυτουργού, ο οποίος είναι άορατος και αποδεικνύεται δύσκολα. Στις πολιτισμένες κοινωνίες και στα κράτη με δημοκρατικούς κανόνες δεν είναι λογικό και εύκολο, να αρπάξει ένας επαναστάτης την κεντρική εξουσία με τη βία των όπλων και μια τέτοια προετοιμασία είναι αρκετά δύσκολη, χωρίς κάπως να φανερωθεί. Ούτε ο αρχηγός του κράτους και όπως αλλιώς αυτός μετονομάζεται σε κάθε χώρα, μπορεί να πιάσει το δικό του όπλο για να δώσει ένα παράδειγμα γενναιότητας και το μήνυμα στους προετοιμασμένους ιδεολογικά, πληρωμένους και εκπαιδευμένους σφαγείς. Αντιθέτως, αυτοί όλοι που διεκδικούν μερίδιο εξουσίας, εξαναγκάζονται να εφαρμόζουν τους νόμους που απαγορεύουν τέτοια παραδείγματα και βίαιες συμπεριφορές και καταδικάζουν την υποκίνηση σε εγκληματικές πράξεις. Έχουν επινοηθεί και αναζητούνται άλλοι κρυφοί τρόποι και επικαλούνται πάντα τους νόμους για να μη χαλάσει το παιχνίδι τους από τους ασυμμόρφωτους και για να μη χαθεί η αξιοπιστία των νόμων. Όταν μερικές φορές αποκαλύπτονται οι μικρές ή μεγάλες παρανομίες τους και το πραγματικό ανήθικο πρόσωπό τους, τότε γίνονται οι γνωστές προσπάθειες συγκάλυψης και οι ευθύνες καταλογίζονται στους πιο ευάλωτους, ανάλογα με τις ενοχοποιητικές ενδείξεις. Εκμεταλλεύονται τη μαθηματική αξιοπιστία των ηθικών ζητημάτων και την παγκόσμια έννοια της αμεροληψίας και της δικαιοσύνης για να εφαρμοστούν οι νόμοι. Δεν είναι εύκολο να απορριφθούν και να διαψευστούν οι πνευματικές και αιώνιες αξίες. Δεν είναι εύκολο να δικαιολογηθούν το ψέμα, η εξαπάτηση, η συστηματική και κατ' επανάληψη εξαπάτηση και κατάχρηση της πλεονεκτικής θέσης, ο εκβιασμός και η απόκρυψη των συνεργατών στην εξαπάτηση, η αθέτηση μιας συμφωνίας, όπως και τα κοινά εγκλήματα του ποινικού δικαίου. Ωστόσο, οι ίδιοι που βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας και υποτίθεται αναλαμβάνουν την ευθύνη για την εφαρμογή των νόμων, μέσα στο πνεύμα τους πιθανό να μην έχουν κανένα δισταγμό για να τους παραβούν (όπως και για να αλλάξουν τους νόμους), ενώ ο "πνευματικός κόσμος" γι' αυτούς τους ρεαλιστές ανθρώπους είναι το τελευταίο που σκέφτονται να εξυπηρετήσουν και να αναδείξουν.

Αν πολλοί εμφανίζονται "πολιτισμένοι" και εύκολα καταδικάζουν την ελάχιστη φυσική βία, όπως ένα χαστουκι, μπορούν έτσι εύκολα διότι έχουν τα κοινωνικά πλεονεκτήματα να αντιδράσουν αποτελεσματικά ή να εφαρμόσουν ψυχολογική βία με δόλο και νόμιμα. Αυτό είναι κοινό μυστικό. Πληρώνουν για ασφαλιστικές υπηρεσίες, έχουν οπαδούς, μπορούν να ανταμείψουν ένα

δικηγόρο, να καλύψουν τα δικαστικά έξοδα, να δημοσιεύσουν την άποψή τους, να δυσφημίσουν, να καταγγείλουν σαν αξιόπιστα πρόσωπα σε μια υπηρεσία, μπορούν με το καλλιεργημένο πνεύμα τους να καλυφθούν με πειστικές σκέψεις και με το συγκινητικό ύφος ενός ανθρώπου που ελέγχει τις ορμές του. Έχουν και επαγγελματικούς ή άλλους κοινωνικούς λόγους για να μη δυσφημίσουν οι ίδιοι τον εαυτό τους, με μια βιαστική και ζώδη αντίδραση και μερικές φορές να χρησιμοποιήσουν την κακή τύχη τους για να διαφημιστούν. Όχι ότι από την ψυχή του πολιτισμένου και νομοταγή ανθρώπου λείπουν οι ορμές για αντίδραση, τα εχθρικά και επιθετικά συναισθήματα, οι σκέψεις για εκδίκηση και για να πληγώσουν... και όχι ότι αυτοί είναι πιο άκακοι και ψυχικά υγιείς άνθρωποι. Μερικές στιγμές απρεπούς ή απαγορευμένης συμπεριφοράς, για πολλούς αποτελεί μια ευκαιρία να εμφανιστούν μέσα από δημοσιεύσεις σαν άκακοι και νομοταγείς πολίτες. Είναι υποκρισία και μια ακόμα υπερβολή να καταδικάζουμε, έτσι εύκολα και υπεροπτικά από το όμορφα διακοσμημένο σαλόνι μας, τις βίαιες συμπεριφορές και τις παρανομίες των άλλων ανθρώπων. Ιδιαίτερα όταν αυτοί οι τελευταίοι στερούνται τα δικά μας κοινωνικά πλεονεκτήματα, τα οποία συνοψίζονται σε οικονομική άνεση, πολιτική δύναμη και δημόσιες σχέσεις. Όταν καθημερινά βρισκόμαστε ανάμεσα σε αλήτες, απατεώνες, κακοποιούς, δύστροπους, ασυνεννόητους, επιδειξιές και επιθετικούς ανθρώπους ή σε στενότερη σχέση με ανεπιθύμητα πρόσωπα (στο οικογενειακό, σχολικό ή επαγγελματικό περιβάλλον), σχέση την οποία δεν μπορούμε εύκολα να τη διακόψουμε, τότε είναι απίθανο να μην παρακινηθούμε ποτέ βίαια από τις φυσικές ορμές μας. Όποιος αξιώνει γενικά να μην αντιδρούμε ποτέ βίαια και εκφράζει την άποψη, ότι η βία δεν χρειάζεται και δεν είναι αποτελεσματική, αυτός είναι ψεύτης ή είχε την τύχη να βρει έτοιμα, όλα αυτά για τα οποία οι άλλοι αγωνίζονται ή ίσως αυτός ζει απόκοσμα.

Αφού θέλουμε να είμαστε ρεαλιστές και όχι στο φανταστικό κόσμο της φιλοσοφίας, τότε εμείς περισσότερο απ' όλους επιβάλλεται να βλέπουμε καθαρά, ότι οι άγριες και επιθετικές ορμές δεν λείπουν από τον άνθρωπο. Φυσιολογικά κάτω από ορισμένες πειστικές, εκμηδενιστικές και χρόνιες συνθήκες, ο καθένας θα αντιδράσει βίαια σαν βάρβαρος. Διότι παγκοσμίως έτσι η πρωτόγονη φύση φανερώνει την αντίδρασή της στις εισβολές και στις επιθετικές ενέργειες των εχθρών και των ανταγωνιστών, που ψάχνουν μια στιγμή αδυναμίας για να την εκμεταλλευτούν. Με το θυμό και με το φόβο το άτομο κινητοποιείται για να προστατέψει τον εαυτό του, για να αποθαρρύνει, να φοβηρίσει και να εμποδίσει την πραγματοποίηση των απειλών. Ο πολιτισμένος άνθρωπος προσπαθεί να φρενάρει τις άγριες ορμές του και να επιλύσει τα προβλήματα έξυπνα και φιλικά. Έτσι συγκρατημένα επιβάλλεται από μια ηθι-

κή συμπεριφορά με τις αιώνιες και πνευματικές αξίες. Όμως δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι το ίδιο αίσθημα αισιοδοξίας και την υπομονή, όπως δεν έχουν τις ίδιες απόψεις, ενώ η εμπειρία επιφυλάσσει εκπλήξεις. Οποιοσδήποτε μπορεί να βρεθεί στη θέση ενός θύματος, σε στιγμή πνευματικής σύγχυσης και διαταραγμένης ηρεμίας, όπως δεν το είχαμε φανταστεί και μετά από αποτυχημένες προσπάθειες για το ξεπέρασμα αυτής της απαίσιος θέσης. Όποιος δεν θέλει να υπάρχει υπόκοσμος και να μην κινδυνεύει από βίαιους ανθρώπους, θα ήταν πιο σοφός αν επέλεγε να ζήσει πιο ήσυχος, αν όχι απόκοσμος' το τελευταίο που θα επιδίωκε θα ήταν η δημοσιότητα, ο ανταγωνισμός και τον αγωνιστικό τρόπο ζωής, που γνωρίζει ότι κάποιοι -ακόμα και αγαπημένα του πρόσωπα- θα ενοχληθούν. Αν επιλέγει διαφορετικά, τότε τουλάχιστον να αναλάβει την ευθύνη που του αναλογεί. Να είναι ρεαλιστής και μαζί υπεύθυνος. Όλοι θα θέλαμε να ήταν διαφορετική η πραγματικότητα και όλοι καταδικάζουμε την εγκληματική συμπεριφορά, όμως έτσι παρανοϊκή είναι η πραγματικότητα χωρίς φιλοσοφίες, τουλάχιστον εδώ στη Γη. Κάποιοι θα ήθελαν όλα τα πλεονεκτήματα δικά τους και κάθε βίαια αντίδραση απαγορευμένη, αλλά ο κόσμος δεν είναι έτσι όπως φαντάζονται. Στη ανήθικη κοινωνία με τις υλιστικές απόψεις, μερικοί ακόμα και μετά την εμπλοκή του ονόματός τους σε μεγάλες απάτες και μετά από την καταδίκη τους, πάλι αντιμετωπίζονται με σεβασμό και με επιείκεια. Κανένας δεν περιμένει από ανθρώπους σε πλεονεκτική θέση, με γνωστό όνομα, με πολλά χρήματα, με γνωριμίες, με πολιτισμένη συμπεριφορά και όμορφα ενδύματα, να τραβήξουν εύκολα ένα μαχαίρι για να κλέψουν ή να βλασφημήσουν εμπρός στις τηλεοπτικές κάμερες. Αντιθέτως, αυτοί μπορούν να μας εκθέσουν, ακόμα και να μας μηνύσουν, ενώ έχουν παραδειγματιστεί από τη φύση και φροντίζουν να είναι ελκυστικοί για τα θύματά τους! Εξάλλου οι "πολιτισμένοι" και υπερόπτες (με πιστοποιητικά την καλή ενδυμασία και την καθαριότητα), εκμεταλλεύονται τις αδυναμίες των απολίτιστων ανθρώπων, την άμεση ανάγκη αυτών για ένα ελάχιστο εισόδημα και τους χρησιμοποιούν σαν υπηρέτες ή περιστασιακά, στις νόμιμες και στις παράνομες εργασίες τους, ως εργοδότες, ως υποκινητές, αλλά και ως καλοί πελάτες. Για παράδειγμα, όταν κάποιος υπογράφει μια σύμβαση για την παροχή μιας υπηρεσίας ή για όποια άλλη διευκόλυνση, με τους όρους όπως έχουν διατυπωθεί από εκπαιδευμένους και ειδικευμένους στα νομικά ζητήματα. Η συμφωνία δεν γίνεται μεταξύ δύο προσώπων, όπως φαίνεται, αλλά με μια εταιρεία, η οποία μπορεί να συνεργάζεται με μια άλλη εταιρεία νομικής υποστήριξης ή ίδια να έχει ένα τέτοιο τμήμα με δικούς της υπαλλήλους. Αυτή είναι μια σχέση εμπιστοσύνης, ίσως χωρίς να λείπουν η αμφιβολία και ο φόβος, όμως με νομικά πλεονεκτήματα και εύνοια προς τη μία πλευρά. Ενώ για την άλλη πλευρά, ένας απροετοίμαστος πελάτης ενδέχεται να υποκύψει από

ανάγκη, από κακή πληροφόρηση, από βιαστική εκτίμηση, από παραπλάνηση και μεθοδευμένο δολασμό και από τις καλές ενδείξεις, που σε εκείνο το χρονικό διάστημα φανερώνουν μια αξιόπιστη εταιρεία.

Μάλλον αντίθετα από την υπερβολική καταδίκη της βίαιης συμπεριφοράς, αυτοί που βρίσκονται στις πλεονεκτικές θέσεις χρειάζονται την απειλή των ανθρώπων του υποκόσμου (ισορροπία τρόμου κι αυτή). Για να μη ξεχνούν τις δικές τους καταχρήσεις και υπερβάσεις και για φρένο στην απληστία και στη μεγαλομανία, για φρένο στην ασυγκράτητη κερδοσκοπική δράση και συνεργασία, χωρίς ευθύνη και χωρίς κατανόηση και για να μην ξεπλένουν τις αμαρτίες τους με τις νομικές διαδικασίες. Δυστυχώς, πολλές φορές χρειάζεται να πράξουμε σαν άγρια ζώα για να προστατέψουμε τον εαυτό μας, αλλά και για να σταματήσουμε ή να εμποδίσουμε μερικούς που κινούνται χωρίς φραγμό εναντίον μας, όταν η δική μας δράση εκτιμηθεί ενοχλητική, δυσφημιστική και απειλητική. Δυστυχώς για όλους, διότι ακόμα και ο θύτης με τις ανήθικες επιλογές του και με τις ασυγκράτητες ορμές γίνεται ξανά θύμα της δικής του δράσης και πολλές φορές μαζί του έρχονται σε δύσκολη θέση φιλικά του πρόσωπα και της οικογένειάς του. Ο ενοχλημένος συνήθως είναι ένα μόνο πρόσωπο στην απέναντι πόρτα, όμως μπορεί να είναι και μια ολόκληρη ομάδα. Μπορεί να μην εμφανίζεται ο ίδιος ή να είναι μερικοί εντολοδόχοι μιας συμμορίας, αν όχι με τη μορφή μιας νόμιμης εταιρείας. Ακόμα χειρότερα, μπορεί να είναι κρατικοί υπάλληλοι και αξιωματούχοι, που εκτελούν ανεύθυνα το πληρωμένο καθήκον τους ή υπεύθυνα σαν εκτελεστικά και πειθαρχημένα ανθρώπακια. Η οργή για να μας εκδικηθούν εύκολα προκαλείται, όπως με μια δημόσια γελοιοποίηση (σάτιρα), με μια δυσφημιστική αποκάλυψη ή με μια εξύβριση. Τότε βρισκόμαστε στο στόχαστρο όχι ενός πυροβόλου όπλου, αλλά στο μάτι ενός "πολιτισμένου" ανθρώπου, που η ψυχή του ξερνοβολάει φωτιά. Αν χρειαστεί αυτός θα αντλήσει πληροφορίες για μερικές στιγμές της ζωής μας και θα τις εκμεταλλευτεί εναντίον μας. Θα βρεθούν τα πειστήρια και οι ενδείξεις και τότε δεν είναι δύσκολη η ηθική εξόντωση ενός ανταγωνιστή ή ενός επικίνδυνου ιδεολόγου, που κινητοποιεί ένα πλήθος ανθρώπων, ο οποίος έχει πολλούς υποστηριχτές και χαλάει τη διαφημιστική εικόνα και μερικές συνεργασίες απειλούνται. Έτσι γινόταν πάντα. Χρόνος, χρήμα, συνεργοί, περιποιημένη εμφάνιση, στήριξη από γνωστά ονόματα και ευγλωττία μπορούν να επιτύχουν απαρατήρητα το ίδιο αποτέλεσμα με τη βίαια συμπεριφορά ενός βρομιάρη αλήτη και με όλη την αγωνία μιας ταινίας τρόμου. Όταν εφαρμόζονται οι νόμοι, κερδισμένοι είναι επίσης και μερικοί που αρπάζουν την περιουσία του "απολίτιστου", του "κακοποιού" και "εγκληματία", έτσι όπως εκείνοι καλά γνωρίζουν από την εμπειρία τους. Αν χρειαστεί θα του στερήσουν πράγματα τα οποία ήταν σημαντικά για τη ζωή του μέχρι τη σύζυγο και

τα παιδιά, πάντα σύμφωνα με τη νομοθεσία, που αναμφίβολα δεν έχει την αξιοπιστία των νόμων της φύσης και συχνά μοιάζει με απειλή και εκβιασμό μερικών μεγαλομανών.

Φανταστείτε να μην είχαν αντιδράσει ποτέ μερικοί άνθρωποι στους εκβιασμούς και στις υπερβολές της εξουσίας και να μην είχαν γίνει ομαδικοί αγώνες για τη διεκδίκηση ορισμένων ηθικών και φυσικών δικαιωμάτων, με τη λογική να μη διαταραχτεί η κοινωνική ισορροπία και από σεβασμό στους νόμους της Πολιτείας. Η δημόσια έκφραση της άποψης και η επιστημονική έρευνα ακόμα θα ήταν απαγορευμένα και θα χρειαζόταν την προσωπική άδεια ενός θρησκευτικού ή στρατιωτικού ηγέτη. Η σκλαβιά θα ήταν θεσμός και οι γυναίκες υποχρεωμένες να δεσμευτούν με το σύζυγο όπως θα επέλεγε ο πατέρας ή να σταματήσουν νωρίς την εκπαίδευσή τους. Οι εργαζόμενοι και οι αλλόχρωμοι θα είχαν χειρότερη μεταχείριση από τα ζώα, ενώ οι προσωπικές επιλογές για την εμφάνισή μας θα ήταν καθορισμένες με νομικές διατυπώσεις. Το κράτος δεν θα μεριμνούσε για την ασφάλεια όλων των πολιτών, αλλά αντιθέτως για την τέλεια εξυπηρέτηση μερικών προνομιούχων και με αυτή τη λογική θα επέβαλε μια ανισόρροπη φορολόγηση. Αν τώρα η κοινωνική ζωή έχει βελτιωθεί, αυτό δεν οφείλεται στην παιδεία και στον ανώτερο πολιτισμό αυτών που κυβερνούν και διοικούν. Αν ακόμα τα πράγματα ήταν όπως σε παλαιότερες εποχές και αν έλειπε η εμπειρία από τις σύγχρονες κοινωνίες, που εξαναγκάζει σε πιο λογικές και πολιτισμένες λύσεις για τα κοινωνικά προβλήματα, τότε οι περισσότεροι από αυτούς που εμφανίζονται πολιτισμένοι θα είχαν την εύνοια της ανήθικης εξουσίας ή θα συμμετείχαν σε δολοπλοκίες και σε απολίטיστα και βίαια κινήματα.

Με ένα παράδειγμα από την εμπειρία όλων των ανθρώπων, θα καταλάβει ακόμα και ένα παιδί την αιώνια παγίδα, που κρύβεται πίσω από την εικόνα του «καλού», «πολιτισμένου» και «νομοταγή» ανθρώπου και αυτή την εικόνα χρησιμοποιούν έξυπνα οι πιο σιχαμεροί άνθρωποι του κόσμου: Όταν σε ένα κατάσταση, ο πωλητής μας εξυπηρετήσει με εκνευρισμό και με προκλητικές εκφράσεις οι οποίες μας δημιουργούν συναισθήματα ενοχής σαν να ήμασταν ενοχλητικοί πελάτες, τότε εμείς φεύγουμε και δεν παρακαλάμε... Δεν θέλουμε να περάσουμε ξανά την πόρτα του καταστήματος. Σε ένα άλλο κατάσταση θα εξυπηρετηθούμε έτσι όπως φανερώνεται υπερβολικό ενδιαφέρον και σαν καλοί φίλοι. Αλλά λίγο αργότερα, συνήθως με μια μικρή δυσκολία μας, ενδέχεται να ανακαλύψουμε, ότι όλη αυτή η όμορφη συμπεριφορά εξυπηρετούσε την πώληση, την είσπραξη των χρημάτων και το "δέσιμο" του πελάτη. Τότε εξαγριωνόμαστε και αισθανόμαστε σαν θύματα εξαπάτησης. Τέτοια είναι η ανθρώπινη συμπεριφορά σχεδόν σε όλες τις ανθρώπινες σχέσεις στην καθημερινή ζωή και με αυτή την προσποιητή πολιτισμένη συμπεριφορά, κάποιοι

ανώτερου εκπαιδευτικού επιπέδου πέτυχαν πολλά από τα πλεονεκτήματά τους. Αυτή η ύπουλη και ανώτερου επιπέδου εκμετάλλευση των ανθρώπων ξεκινάει περιορισμένα σαν ανήθικη συμπεριφορά και φανερώνεται μαζικά σαν επαγγελματική και πολιτική δράση. Είναι το πρόβλημα που κρύβεται πίσω από ένα πλήθος άλλων κοινωνικών και πολιτικών προβλημάτων, για τα οποία υποτίθεται ότι γίνονται οι πιο έξυπνες προσπάθειες για την επίλυσή τους.

Αρχή πολλών φαινομένων φιλειρηνικής εξαπάτησης: Σε κάνω να αισθάνεσαι σημαντικός, συνεργάτης, ίσος ή ανώτερος και αν χρειαστεί σε εφοδιάζω με τα σχετικά υλικά. Εσύ με εμπιστεύεσαι και αν υποψιάζεσαι, ωστόσο δεν παύεις να ονειρεύεσαι. Εγώ εξυπηρετούμε, κερδίζω πολλαπλάσια και εσύ είσαι έτοιμος για να ανταποδώσεις, να ευχαριστήσεις και να έρθεις ξανά σε μένα. Το πιο σημαντικό, μερικές φορές με την προσπάθεια και τη συνεργασία σου διακινδυνεύεις τη ζωή, την υγεία ή το καλό όνομά σου, ενώ εγώ δεν φαίνομαι και αποφεύγω τα πιο επικίνδυνα...

Πολλά από τα ζητήματα και τα προβλήματα τα οποία θέτουμε αναπαράγονται σαν ιοί από άλλα ζητήματα, τα οποία αφήνουμε έξω από τις προτεραιότητές μας. Κάθε ζήτημα το οποίο περιορίζεται και αποκόπτεται από τα υπόλοιπα αφήνει ένα χάσμα για τη λογική, παγιδεύει τη σκέψη και αφαιρεί την πραγματικότητα, όπως όταν ένα μέλος του σώματος αποκομμένο θα καταστρεφόταν. Εμείς το διαπιστώσαμε εύκολα, από την αρχή που σκεφτήκαμε σαν προβλήματα την άγνοια και τη βιαστική εκτίμηση μέσα στο πνεύμα. Στο πλησιέστερο πράγμα εστιάστηκε η έρευνά μας και είδαμε ότι με αυτό ξεκινούν ή σταματούν ένα πλήθος προβλημάτων, που φανερώνονται εξωτερικά, σαν άσχετα μεταξύ τους και σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Οι εξαντλητικές προσπάθειες και οι έξυπνες λύσεις γίνονται με συντηρητικές επιλογές, με τους φραγμούς πολλών κανόνων, όρων, υποδειγμάτων, εντολών και νόμων, τους οποίους δεν πρέπει να υπερβούμε, αλλά αντιθέτως να σεβαστούμε. Πάντα με τη λογική να μη διαταραχθούν οι ισορροπίες και η συνέχεια ορισμένων προηγούμενων σχεδιασμών και για να μη χαθεί ο έλεγχος ορισμένων εξελίξεων. Έτσι, όμως, πολλές φορές λύνουμε τα νεότερα προβλήματα χωρίς να ξεριζώνουμε τις συνθήκες που τα γέννησαν, ενώ αντιθέτως επωάζουμε και δημιουργούμε περισσότερα προβλήματα και πιο δυσεπίλυτα. Η καθυστερημένη επίλυσή τους θα προκαλέσει ανατροπές στη ζωή περισσότερου κόσμου και στις χρόνιες προσπάθειες, που είχαν ξεκινήσει με την εκτίμηση κάποιων ευνοϊκών προϋποθέσεων και για τις οποίες μετά ανακαλύπτουμε, ότι χρειάζε-

ται να ανατραπούν, όπως λ.χ. με τις παραδοσιακές βιομηχανίες τσιγάρων. Τα πρώτα προβλήματα που βρίσκονται στις συνθήκες και στη δομή της κοινωνίας και καταδικάζουν την ανθρώπινη ζωή σε δυστυχία, με την εκτός ελέγχου και ποικιλότροπη αδικία, αυτά μένουν άλυτα ή με αποτυχημένη λύση. Η εξαπάτηση, η μισή αλήθεια και η ελλιπής πληροφόρηση είναι ένα σοβαρό πρόβλημα, που ξεφεύγει από τα όρια της ηθικής και γίνεται καρκίνος με μεταστάσεις σε όλα τα όργανα της κοινωνίας.

Οι νόμοι μαζί με τις ελλείψεις τους (σκόπιμες ή από αμέλεια ή από άγνοια και αδυναμία) μπορούν να εμποδίζουν ή να καθυστερούν τις αλλαγές που θα ανατρέψουν τα θλιβερά φαινόμενα της ανθρώπινης παράνοιας. Γίνεται αντιθέτως να εξυπηρετούν τη διατήρηση των δομών και των δραστηριοτήτων που αναπαράγουν αυτά τα φαινόμενα και, μερικές φορές, ενώ ήταν γνωστό από πριν, ότι η μη εφαρμογή τους δεν θα είναι εύκολο να ελεγχθεί. Αν λ.χ. οι νόμοι δεν απαγορεύουν το κάπνισμα σε κλειστούς δημόσιους χώρους, τότε κάποιοι εξαναγκάζονται να εισπνέουν τα δηλητηριώδη αέρια και δεν μπορούν να βρουν το δίκιο τους. Αντιθέτως, αν οι παθητικοί καπνιστές δεν αντιδράσουν έξυπνα και πολύ προσεκτικά, τότε αυτοί κινδυνεύουν να πέσουν θύματα ψυχολογικής και σωματικής βίας, ακόμα και να οδηγηθούν σε ένα κρατητήριο με ψεύτικη μαρτυρία ή για μια συνηθισμένη εξύβριση. Με λίγα λόγια, οι νόμοι δεν χρειάζεται ή δεν πρέπει να παραβιαστούν, όταν δεν απαγορεύουν την άδικη πράξη και την υπέρβαση των λογικών ορίων, απαγορεύουν ωστόσο την αντίδραση προς την άδικη συμπεριφορά, ευνοούν το θύτη και φέρνουν σε δύσκολη θέση το θύμα. Αν η παιδεραστία επιτρέπεται με το νόμο, τότε οι παιδεραστές δεν θα βρεθούν στη δύσκολη θέση να μην παραβιάσουν ένα τέτοιο νόμο και αντιθέτως θα κινδυνεύουμε να τον παραβιάσουμε εμείς που θα αντιδρούμε στους παιδεραστές. Αν δεχτούμε εισβολή από κλέφτες και εμείς σκοτώσουμε ή τραυματίσουμε άσχημα με την προσπάθεια να αμυνθούμε, τότε κινδυνεύουμε να καταδικαστούμε και να πληρώσουμε γι' αυτό το αποτέλεσμα. Κάποιες χημικές ουσίες συνδέονται αξεχώριστα με τη θρησκευτική και πολιτιστική ζωή και η χρήση τους γίνεται νόμιμα στο τόπο μας, ενώ αυτές είναι πιο επικίνδυνες από άλλες απαγορευμένες ουσίες. Όταν οι νόμοι σχεδόν απαγορεύουν να ζήσουμε και να κινηθούμε έξω από την οικία μας, ενώ διευκολύνουν εκείνους που έχουν χρήματα να πληρώνουν για να είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους, τότε ακόμα θα τους σεβόμαστε; Δεν χρειάζεται να διατυπώνεται καθαρά σε ένα νόμο, ότι μια ομάδα ανθρώπων πρέπει να εξαφανιστεί. Οι νόμοι μπορούν να καλύπτουν ακόμα και τη δολοφονική προοπτική τους και να ευνοούν ορισμένες παρανομίες (λ.χ. ποτοαπαγόρευση), έτσι όπως κάποιος μπορεί να σε απειλήσει και να σου δώσει να καταλάβεις τις επιθετικές διαθέσεις του, χωρίς αυτός να το διατυπώσει καθαρά με τις λέ-

ξεις. Όταν δεν περισσεύει τίποτα από το μισθό και δεν υπάρχει κανένα εισόδημα, τότε το χρηματικό ποσό το οποίο εκτιμούν σαν ασήμαντο ακόμα και για τους επαίτες, αυτό το ασήμαντο ποσό είναι αρκετό για να μπορέσουν να σε επιβαρύνουν με πρόστιμα, με τόκους, να κάνουν κατασχέσεις, να σε βάλουν και στη φυλακή. Ενώ όσοι έχουν να πληρώσουν αποδεικνύονται συνεπείς. Αποδεδειγμένα, οι ανθρώπινοι νόμοι μπορούν να γίνονται φανερά παράλογοι και για γέλια. Για να μπορέσουμε να ξεκινήσουμε μια δική μας ατομική εργασία ενδέχεται να υποχρεωνόμαστε με τους νόμους να πληρώσουμε ορισμένες υπηρεσίες (λ.χ. ασφαλιστικές εισφορές) και να αναλογούν φόροι, χωρίς να έχουμε κέρδη και, ενώ αντιθέτως είναι πιθανή η αποτυχία και η μόνιμη ανεπάρκεια της εργασίας. Τότε πώς θα εκμεταλλευτούμε οικονομικά τα μικρά μας πλεονεκτήματα σαν τεχνίτες, σαν μικροπωλητές, σαν δημιουργοί μικρής ποσότητας προϊόντων μέσα στο ίδιο μας το σπίτι, για να επιβιώσουμε, όταν με τις νομικές διαδικασίες απειλούμαστε με μεγαλύτερη καταστροφή; Δηλαδή οι νόμοι μπορεί να λένε: Για να ξεκινήσεις τη δική σου δημιουργική προσπάθεια με σκοπό τα απαραίτητα της ζωής, πρέπει να έχεις χρήματα να πληρώσεις. Μα, αν είχαμε τα χρήματα ίσως δεν θα σκεφτόμασταν να ξεκινήσουμε μια τέτοια απελπισμένη προσπάθεια! Οι νόμοι μπορούν να εμποδίζουν να εργαστούμε όταν δεν έχουμε τα ελάχιστα χρήματα ούτε για να φάμε ή επιβάλλουν να εργαστούμε με τους όρους εκείνων που έχουν να πληρώσουν. Σε άλλες περιπτώσεις, συναντάμε εμπόδια για την έκδοση μιας άδειας, όταν δυσλειτουργεί μια υπηρεσία ή από έναν απαρχαιωμένο νόμο, ή από μια δόλια υπέρβαση του καθήκοντος. Η καθυστέρηση και μόνο την οποία δεν αντιλαμβάνονται όσοι δεν διακινδυνεύουν τίποτα και δεν παρακολουθούν την προσπάθεια, μπορούν να βγάλουν την προσπάθεια εκτός στόχου και να χαθούν μεγάλες ευκαιρίες, που είχαν υπολογιστεί για την επιτυχία. Πολλές φορές, η αλλαγή των νόμων αιφνιδιάζει απογοητευτικά πολλούς νομιμόφρονες, οι οποίοι αγωνίστηκαν, εργάστηκαν, εμπιστεύτηκαν και εκμεταλλεύτηκαν τις ευκαιρίες. Αργότερα, τα πλεονεκτήματα τα οποία επέτυχαν αυτοί οι νομιμόφρονες ακυρώνονται ή αυτοί αφήνονται απροστάτευτοι απέναντι στις δράσεις κάποιων αδίστακτων, που δεν λογαριάζουν το νόμο (λ.χ. λαθρεμπόριο, επένδυση κεφαλαίου). Ενώ αντιθέτως, κάποιοι άλλοι οι οποίοι εκμεταλλεύτηκαν την αδυναμία εφαρμογής του νόμου και τον παραβίαζαν, αυτοί βρέθηκαν με πλεονεκτήματα από παράνομη δράση και αργότερα αιφνιδιάζονται ευχάριστα, όταν τους δίνεται η ευκαιρία να τα νομιμοποιήσουν και οι παραβάσεις του παρελθόντος διαγράφονται (λ.χ. συσσωρευμένα χρέη, καταπάτηση δημόσιας γης). Αυτά είναι μερικά παραδείγματα για να πούμε σύντομα, ότι τέτοια είναι η αναξιοπιστία των νόμων σε πολλές περιπτώσεις της καθημερινής ζωής και στις ανθρώπινες συνεργασίες, οι οποίες δεν είναι φανερές και ακραίες για να

απαγορευτούν ή δεν ανιχνεύονται και επιτρέπονται με το νόμο. **Οι νόμοι πολλές φορές εμποδίζουν την πραγματοποίηση του σκοπού που υποτίθεται ότι διευκολύνουν και εξασφαλίζουν, έχουν αντιφάσεις και δεν σέβονται εμάς.** Και η τυφλή πειθαρχία στους νόμους του κράτους είναι εμπόδιο για τη διόρθωσή τους, διευκόλυνση για εκείνους που ευνοούνται και κακοτυχία για τα σχέδια πολλών άλλων. Αυτό δεν είναι παράδοξο, όταν καταλάβουμε ότι οι άνθρωποι που βάζουν τα όρια, τους κανόνες και συντάσσουν τους νόμους, υπερεκτιμούν τις γνώσεις τους και τις δυνατότητές τους, αφού έτσι αφαιρούν και απορρίπτουν ένα πλήθος περιπτώσεων, τις οποίες αγνοούν ή απλά αδιαφορούν για τον αποκλεισμό τους. Για το πώς οι παραλήψεις, οι ασάφειες και τα λάθη στους νόμους και πώς οι όροι και οι κανόνες εμποδίζουν αντί να εξασφαλίζουν αυτό που αποσκοπούν, μπορούμε να το αντιληφθούμε ακόμα και σε περιπτώσεις διαγωνισμών, αναμετρήσεων, προσλήψεων για εργασία, μέχρι και στην επιστημονική έρευνα.

(...)

Από τις πιο σημαντικές διαπιστώσεις της κοσμολογικής Ηθικής για την προσαρμογή στο ποινικό δίκαιο είναι η σωστή αναγνώριση γενικά του ανθρώπου, με τις πνευματικές και ψυχικές αδυναμίες του και σαν υπαίτιου μαζί με ανοησία και φαντασιώσεις. Μόνιμες αδυναμίες που ξεκινούν με τους βιολογικούς περιορισμούς στη φυσιολογική ζωή, την αναπόφευκτα συνδεδεμένη με τη μεροληψία, την πλάνη, τον εγωκεντρισμό. Η ζωή γενικότερα και ιδιαίτερα του ανθρώπου είναι προετοιμασμένη για να βλάψει και να αδικήσει και πιο πιθανά, όταν δεν εξυπηρετούνται οι σκοποί και οι επιθυμίες της. Αυτό είναι το κυριολεκτικό ζήτημα για τη σωστή εκτίμηση των ανθρώπινων πράξεων, έτσι όπως φανερώνεται από τα πράγματα και όχι πόσο ελεύθερος είναι ο άνθρωπος για τις επιλογές του και στη θέλησή του. Η ανθρώπινη δικαιοσύνη μέσα στην πολιτισμένη κοινωνία δεν μπορεί βέβαια να καταδικάσει τον άνθρωπο ως πνεύμα και σαν εν δυνάμει κακοποιό, χωρίς τις πράξεις του. Αντιθέτως, θα χρειαστεί περισσότερη επιείκεια (κατανόηση και ανεκτικότητα) από τη μια πλευρά για εκείνους που παραβιάζουν νόμους, χωρίς δόλο, από ανθρώπινα λάθη, από κακή τύχη και ορισμένες αδυναμίες, παρά την προσπάθεια να αντισταθούν και όταν ειλικρινά (με τον τρόπο ζωής τους) μετανοούν. Για την άλλη πλευρά, θα χρειαστεί να ληφθεί ως ιδιαίτερα επιβαρυντικό στοιχείο και να γίνουν πιο αυστηροί οι νόμοι, όταν διαπιστώνεται ο δόλος, ο σχεδιασμός, η επίγνωση και η εκβιαστική εκμετάλλευση μιας αδυναμίας ή μιας κακής τύχης στους άλλους.

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που αποδίδεται δικαιοσύνη με μη αναγνωρισμένο και νόμιμο τρόπο σε στιγμές, που θα ξέφευγε η αδικία ή αυτή δεν θα

καταδικαζόταν. Λ.χ. όταν πράξουμε βίαια και τραυματίσουμε ή θανατώσουμε έναν κακοποιό, ο οποίος απειλεί άμεσα τη ζωή μας ή της οικογένειάς μας. Γιατί κάποιος απελπισμένος δεν πρέπει να καταφύγει σε δικό του τρόπο αντίδρασης και απόδοσης δικαιοσύνης, δηλαδή στην αυτοδικία, σε τέτοιες περιπτώσεις; Δεν είναι τρελοί όλοι οι άνθρωποι, οι οποίοι αντιλαμβάνονται την ανεπάρκεια, τα κενά, την αβασιμότητα στους γραπτούς νόμους ή την αδυναμία εφαρμογής τους και τη φυσική δυσκολία ν' αποδίδεται δικαιοσύνη μόνο με τον κοινά αποδεκτό τρόπο. Γι' αυτό είναι από καχύποπτοι έως αδιάφοροι και ανεύθυνοι πολίτες. Τι πρέπει να γίνει όταν οι νόμιμοι τρόποι δεν μπορούν ν' αντεπεξέλθουν σε όλες τις καθημερινές περιπτώσεις αδικίας και παραβιάσεων ή όταν η επιδίωξη για δικαιοσύνη με νόμιμο τρόπο απαιτεί άδικες θυσίες και αποτυγχάνει; Τότε, πώς αλλιώς μπορεί να βρει κάποιος το δίκαιο του και να βοηθήσει τον εαυτό του; Με τον όρο της αυτοδικίας δεν πρέπει να εννοούμε μόνο τις πιο ακραίες μορφές βίας, τον ξυλοδαρμό, την κλοπή, το φόνο και την παραδοσιακή "βεντέτα". Η διακοπή της επικοινωνίας, της συνεργασίας, της φιλικής σχέσης, η απλή αμφισβήτηση της αξιοπιστίας, η γελοιοποίηση, η διαπόμπευση, η αδιαφορία, η απειλή και πολλές συνηθισμένες καθημερινές κινήσεις, αποτελούσαν ανέκαθεν έξυπνους φυσικούς τρόπους αντίδρασης και αναζήτησης του δικαίου. Γι' αυτό, ο άνθρωπος ο οποίος ρυθμίζει τη συμπεριφορά του με λογική σκέψη, συγκρατημένος και απαλλαγμένος από τον εγωκεντρισμό, μπορεί και βρίσκει άλλους τρόπους αυτοδικίας, οι οποίοι είναι το ίδιο, αν όχι περισσότερο, αποτελεσματικοί και χωρίς τις έννομες συνέπειες, όπως αυτών των ακραίων τρόπων βίαιης συμπεριφοράς. Όπως συνηθίζουμε σε πολλές περιπτώσεις, εκεί που θα θέλαμε να χτυπήσουμε, να σκοτώσουμε ή να συμπεριφερθούμε με έναν βάρβαρο και επιπόλαιο τρόπο, όπως τα ζώα, μπορούμε να επιτύχουμε το ίδιο αποτέλεσμα, χωρίς να φθάσουμε στα άκρα, με πιο μακροχρόνια επιδίωξη. Να εξαναγκάσουμε τον άλλο σε υποχώρηση, σε συμβιβασμό, σε φυγή, να του αλλάξουμε την άποψη με έναν ασυνήθιστο τρόπο, που μόνο σ' εκείνον επιτυγχάνει. Στην καθημερινή ζωή, συχνά βρισκόμαστε στη δυσάρεστη θέση και πιεζόμαστε για να πράξουμε επιπόλαια, βιαστικά, αντικανονικά, βίαια και παράνομα. Μπορούμε ν' αμυνόμαστε και να ξεπερνάμε πολλές δυσκολίες με απρόβλεπτους, πρωτότυπους και ανορθόδοξους τρόπους, εκεί που κάποιος θα ανέμενε το συνηθισμένο, τον άμεσο και γνωστό, στον οποίο ρέπει ο άνθρωπος από την ορμή των συναισθημάτων του. Η πνευματική καλλιέργεια, η λογική σκέψη, ο φιλοσοφικός τρόπος ζωής, η απαλλαγή από φαντασιώσεις συμβάλλουν καθοριστικά τόσο για τη διατήρηση της ψυχικής ηρεμίας όσο και για τον τρόπο αντίδρασης μας στις δύσκολες στιγμές της κοινωνικής ζωής.

(...)

Για τα πολιτικά και νομικά ζητήματα έχουν δημοσιευθεί παγκοσμίως πολλές ανατρεπτικές και πρωτότυπες σκέψεις και από καλά εκπαιδευμένους και έμπειρους στα σχετικά επαγγέλματα. Οι δικές μας εκτιμήσεις και παρατηρήσεις ξεκινούν από ηθικό ενδιαφέρον και από την ανάγκη να αμυνθούμε στις απειλές και στην καθημερινή εξαπάτηση των φιλόδοξων και των κερδοσκόπων και δεν είναι περισσότερο προκλητικές. Στις αναπτυγμένες χώρες που πρωταγωνιστούν και επηρεάζουν παγκόσμια τις οικονομικές εξελίξεις, ειδικοί αναλυτές και παρατηρητές γνωρίζουν καλά και δημοσιεύουν μελέτες, στις οποίες συχνά, τα εμπόδια για τη δικαιοσύνη και την οικονομία εντοπίζονται στους νόμους ενός κράτους. Ανθρώπινη κοινωνία χωρίς πολιτικούς νόμους δεν νοείται. Θα περιοριζόταν σε ορδές βαρβάρων και σε πόλεις ευάλωτες σε επιθετικές ενέργειες ακόμα και μεμονωμένων προσώπων, με κάθε συνεργασία αβέβαιη και χωρίς προοπτική συντονισμένης συνεργασίας των ομάδων που την αποτελούν. Με λίγους περιστασιακούς και άγραφους νόμους, επίσης μπορεί να υπάρχει κοινωνία, όπως επιβεβαιώνεται και από την ιστορική εμπειρία, και οι νόμοι μπορούν να είναι οι αποφάσεις ενός μόνο προσώπου που επιβάλλονται με στρατιωτική δύναμη. Μάλιστα, η έλλειψη νόμων και η ζωή στην απολίτιστη κοινωνία, επίσης προκαλεί φόβο, ανησυχία και αυτοσυγκράτηση, ιδιαίτερα στους πιο αδύναμους, όσο η κρατική εξουσία και η εφαρμογή των νόμων. Ακριβώς επειδή τότε, οποιοσδήποτε μπορεί να αντιδράσει βίαια, όπως και όποτε θελήσει και με κάθε αφορμή, μόνος ή μαζί με συνεργούς. Όμως πολιτισμένη κοινωνία, με υπεύθυνη δράση των πολιτών, με επίγνωση για τους κινδύνους των επιλογών τους και με σεβασμό στις ανταγωνιστικές προσπάθειες' με προοπτική στη συνεργασία, με τη θέληση ανεμπόδιστη να αποφασίζει για συμμετοχή και δημιουργία, με όλα τα εμπόδια για τη βίαιη συμπεριφορά και για την εξαπάτηση και με πολιτικές ενθαρρυντικές για το δημιουργικό πνεύμα. Θεωρητικά, τέτοια πολιτισμένη κοινωνία με σχέσεις εμπιστοσύνης των μελών της, με αίσθημα ασφάλειας και γενικά με τα πλεονεκτήματα που δημιουργούνται όταν οι ανθρώπινες συνεργασίες ρυθμίζονται δίκαια και για σκοπούς που δεν αγνοούν τις μαζικές αντιδράσεις: Τέτοια πολιτισμένη κοινωνία, χωρίς εξαπάτηση, εκβιασμούς, απειλές και με καλή συνεννόηση κυβερνάται από τους θεσμούς και τους νόμους, σε συμφωνία με τον πνευματικό προσανατολισμό της ζωής και με την παγκόσμια ηθική που μόνο έτσι θεμελιώνεται.